

III. Надворешен сектор

3.1. Биланс на плаќања

Неповолните движења во тековната сметка од билансот на плаќања на Република Македонија регистрирани во минатата година како последица на безбедносната криза во државата, продолжија и во првата половина на 2002 година, што укажува на подолготрајните последици од овој шок врз домашната економија. Така, во првото полугодие од 2002 година, дефицитот на тековната сметка на билансот на плаќања достигна 186,8 милиони САД долари, што споредено со истиот период од претходната година претставува зголемување од 11,7 милиони САД долари. Притоа, дефицитот на тековната сметка главно се должи на дефицитот во трговскиот биланс, односно поголемиот увоз во однос на извоз на стоки.

Табела 16

Биланс на плаќања на Република Македонија¹
(во милиони САД долари)

	2001						2002		
	КВ.1	КВ.2	КВ.1+КВ.2	КВ.3	КВ.4	ВКУПНО	КВ.1	КВ.2	КВ.1+КВ.2
1. Тековни трансакции	-52.12	-122.99	-175.11	-66.60	-82.59	-324.31	-112.62	-74.15	-186.77
СТОКИ, нето	-71.75	-117.86	-189.61	-69.66	-162.31	-421.57	-154.85	-148.56	-303.41
Извоз, ф.о.б.	290.78	285.20	575.98	295.36	282.12	1.153.46	242.59	263.11	505.70
Увоз, ф.о.б.	-362.53	-403.05	-765.58	-365.01	-444.43	-1.575.03	-397.44	-411.68	-809.12
УСЛУГИ, нето	-24.13	-31.74	-55.87	-23.99	-22.72	-102.59	-31.86	-33.46	-65.32
ДОХОД, нето	-16.43	-2.25	-18.68	-18.72	-3.13	-40.53	-15.41	0.76	-14.65
од кој: камата, нето	-15.84	2.31	-13.53	-16.63	-3.43	-33.59	-15.70	1.18	-14.52
ТЕКОВНИ ТРАНСФЕРИ, нето	60.19	28.86	89.05	45.76	105.57	240.38	89.51	107.11	196.62
Официјални	6.12	9.92	16.04	10.89	21.31	48.24	47.14	20.32	67.46
Приватни	54.07	18.94	73.01	34.87	84.27	192.15	42.37	86.79	129.16
2. Капитални и финансиски трансакции	40.10	125.15	165.25	73.90	59.70	298.85	108.61	58.37	166.98
КАПИТАЛНИ ТРАНСАКЦИИ, нето	0.00	0.00	0.00	0.00	1.30	1.30	1.26	2.65	3.91
Капитални трансфери, нето	0.00	0.00	0.00	0.00	3.64	3.64	2.73	2.67	5.40
Официјални	0.00	0.00	0.00	0.00	3.64	3.64	2.73	2.67	5.40
Други	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Стекнување/располагање со непроизводни и нефинансиски средства	0.00	0.00	0.00	0.00	-2.34	-2.34	-1.47	-0.02	-1.49
ФИНАНСИСКИ ТРАНСАКЦИИ, нето	40.10	125.15	165.25	73.90	58.40	297.55	107.35	55.72	163.07
Директни инвестиции, нето	371.54	12.81	384.35	17.87	40.10	442.32	4.44	15.59	20.03
Портфолио инвестиции, нето	0.17	0.00	0.17	0.00	0.19	0.36	0.00	0.34	0.34
Други инвестиции, нето	-81.65	6.09	-75.56	-39.40	52.30	-62.65	117.94	32.03	149.97
Трговски кредити, нето	-65.90	-33.45	-99.35	-36.13	29.78	-105.70	12.19	15.69	27.88
Заеми, нето	-31.11	-9.75	-40.86	-34.73	-31.72	-107.31	1.54	-18.31	-16.77
Валутни депозити ² , нето	8.11	46.72	54.83	23.90	49.59	128.33	94.95	27.05	122.00
од кои: монетарна власт, нето	0.28	0.00	0.28	-0.40	-76.96	-77.08	73.43	2.79	76.22
комерцијални банки, нето	7.84	46.72	54.56	3.69	-330.64	-272.39	154.09	24.26	178.35
население, нето	0.00	0.00	0.00	20.62	457.18	477.80	-132.57	0.00	-132.57
Други, нето	7.25	2.56	9.81	7.56	4.66	22.03	9.26	7.60	16.86
Бруто официјални резерви ²	-249.96	106.25	-143.71	95.43	-34.19	-82.48	-15.03	7.76	-7.27
3. Грешки и пропусти	12.02	-2.16	9.86	-7.29	22.88	25.45	4.00	15.79	19.79

¹⁾ Претходни податоци.

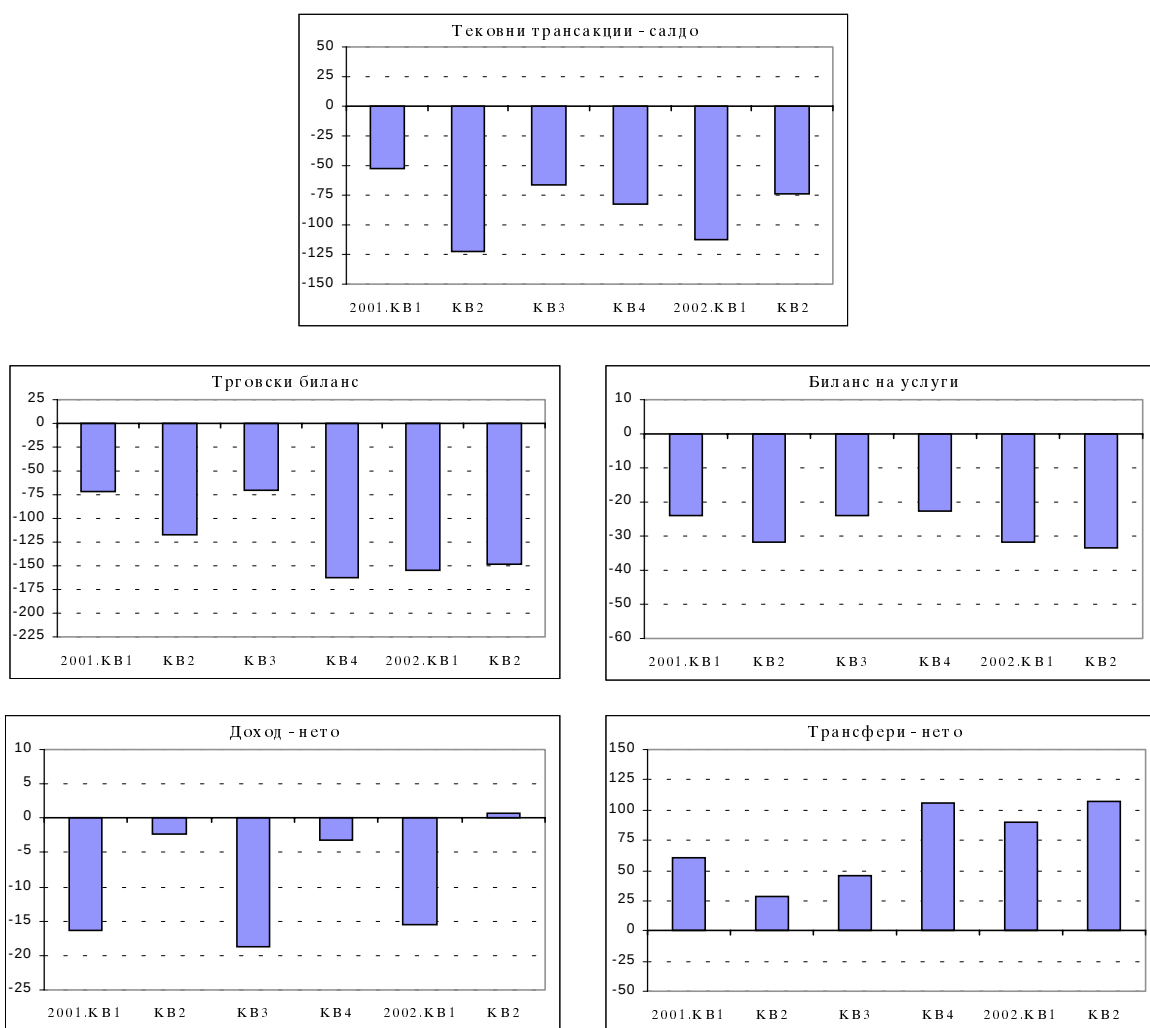
²⁾ Зголемувањето на средствата се бележи со негативен знак.

Зголемената домашната побарувачка по стабилизирањето на состојбата во земјата, во првото полугодие од 2002 година услови зголемување на увозот по два канали: прво, за снабдување на домашната побарувачка во услови кога домашната понуда побавно закрепнува по кризата и второ, поради увозната зависност на домашното производство кое е сеуште во фаза на постепено ревитализирање. Ваквите тенденции резултираа со енорно висок дефицит во трговскиот биланс, кој

во првата половина од 2002 година достигна 303,4 милиони САД долари, што претставува зголемување од 113,8 милиони САД долари во однос на истиот период од 2001 година. Ова е главно одраз на дефицитот кај ставката “генерално стоки” во трговскиот биланс (269,5 милиони САД долари), додека кај ставката “стоки за доработка” е регистриран суфицит (65,1 милион САД долари).

Графикон 21

Компоненти на тековната сметка на билансот на плаќања
(во милиони САД долари)

Во тековната сметка од платниот биланс, во првото полугодие од 2002 година дефицит беше регистриран и кај ставката услуги во износ од 65,3 милиони САД долари, што во однос на истиот период 2001 година претставува пораст од 9,5 милиони САД долари. Тоа се должи на зголемениот дефицит кај сите три категории на услуги: туризам, транспорт и останати услуги¹⁸, што ги отсликува сеуште присутните последици од минатогодишната криза во државата.

Кај доходот, како компонента во тековната сметка од платниот биланс, во првата половина на 2002 година е регистриран дефицит од 14,7 милиони САД долари, што во однос на истиот период 2001 година претставува намалување за 4,0 милиони

¹⁸ Во категоријата останати услуги опфатени се: услуги во телекомуникации, инвестициони услуги, осигурување, деловни услуги и др.

САД долари. Тоа главно се должи на поголемото намалување на одливите за плаќање на камата отколку приливите врз основа на наплатена камата.

Дефицитот на тековната сметка од платниот биланс е ублажен со нето приливот на трансферите, кои во првото полугодие забележаа значително зголемување (од 107,6 милиони САД долари) во однос на истиот период од минатата година, со што нето приливот на вкупните трансфери во првото полугодие достигна 196,6 милиони САД долари. Тоа се должи на зголемените нето приливи кај двете категории трансфери: официјални (од Холандија и Европска Унија) и приватни (повеќе откупена отколку продадена ефектива).

Најголемиот дел од дефицитот на тековната сметка од билансот на плаќања, во првото полугодие од 2002 година беше финансиран преку капитално-финансиската сметка, која оствари суфицит од 167,0 милиони САД долари, што во однос на истиот период од 2001 година претставува незначителен пораст од 1,7 милиони САД долари. Тоа првенствено се должи на реализираниот суфицит кај финансиските трансакции, кој изнесува 163,1 милион САД долари, што главно е одраз на движењата кај позицијата “валути и депозити”. Така, во првото полугодие од 2002 година, позицијата “валути и депозити” забележа нето намалување од 122,0 милиони САД долари. Тоа се должи на намалените девизни средства кај монетарната власт и комерцијалните банки за 76,2 милиони САД долари и 178,4 милиони САД долари, соодветно. Истовремено, 132,6 милиони САД долари беа повлечени од банките од страна на населението, депонирани на крајот од претходната година заради евро-конверзија.

Поволните движења кај капитално-финансиските трансакции делумно се должат и на зголемените нето приливи од трговски кредити. Така, во првото полугодие од 2002 година нето приливот од трговски кредити изнесува 27,9 милиони САД долари, што укажува на зголемено кредитирање од странство на домашните увозници. Исто така, регистрирано е намалување и на дефицитот кај категоријата заеми (за 24,1 милион САД долари), кои во првото полугодие од 2002 година забележаа нето одлив од 16,8 милиони САД долари, што се должи на зголемен износ на користени кредити, при истовремено намалување на отплатата на обврските кон странските кредитори.

Странските директни инвестиции во Република Македонија, како значајна детерминанта на економскиот развој во услови на ниско ниво на домашно штедење и инвестиции, во првото полугодие од 2002 година изнесуваа 20,0 милиони САД долари, што во однос на истиот период од 2001 година претставува намалување (од 364,3 милиони САД долари), кое главно се должи на високата споредбена основа од 2001 година (извршената продажба на Македонски Телекомуникации).

Бруто официјалните девизни резерви¹⁹ на Народна банка на Република Македонија во првото полугодие од 2002 година, споредено со истиот период од 2001 година бележат мал пораст од 7,3 милиони САД долари. Притоа, ставката “грешки и пропусти” изнесува 19,8 милиони САД долари, што индикативно упатува на неевидентирани приливи или евидентирани поголеми износи на одливи на девизни средства во билансот на плаќањата.

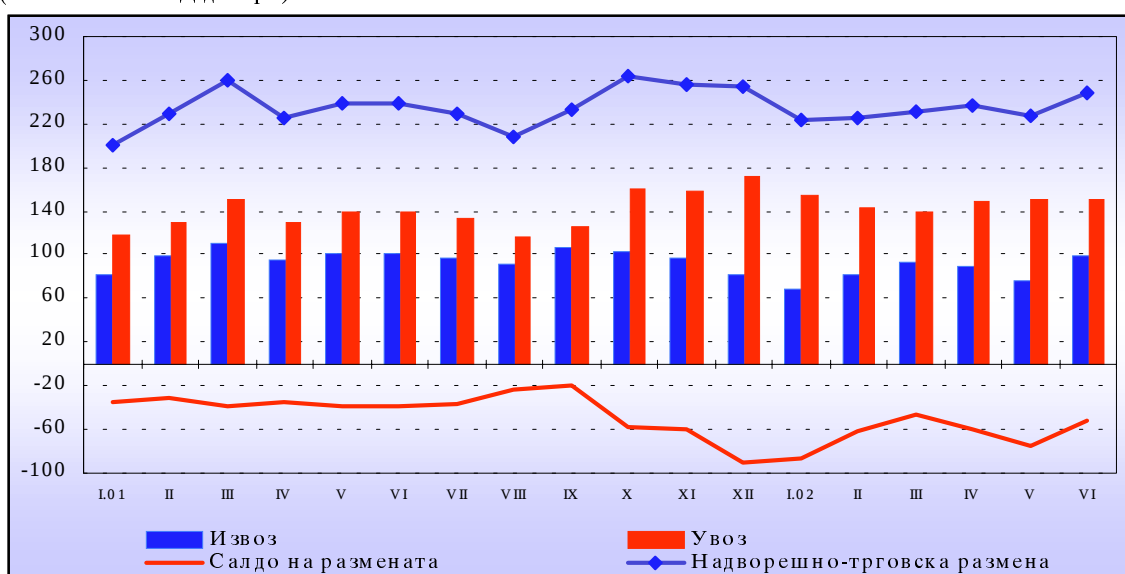
¹⁹ Податокот за бруто официјалните резерви прикажан во билансот на плаќања се разликува од податокот за бруто девизните резерви според официјалните податоци поради тоа што во статистиката на билансот на плаќања се исклучуваат интервалутарните разлики.

3.2. Надворешно-трговска размена²⁰

Во првата половина од 2002 година кај надворешно-трговската размена на Република Македонија не е забележано значајно закрепнување по неповолните движења во претходната година предизвикани од безбедносната криза во државата. Така, надворешно-трговската размена во периодот јануари-јуни 2002 година изнесуваше 1.399,8 милиони САД долари, што во однос на истиот период од претходната година претставува незначително зголемување од 0,4%, во услови на ниска споредбена основа од минатата година и зголемување на увозот при намален извоз. Ова покажува дека сеуште се присутни последиците од кризата, односно неопходен е одреден временски период за консолидирање на економските активности и повторно враќање на изгубените странски пазари.

Графикон 22

Надворешно-трговска размена на Република Македонија
(во милиони САД долари)

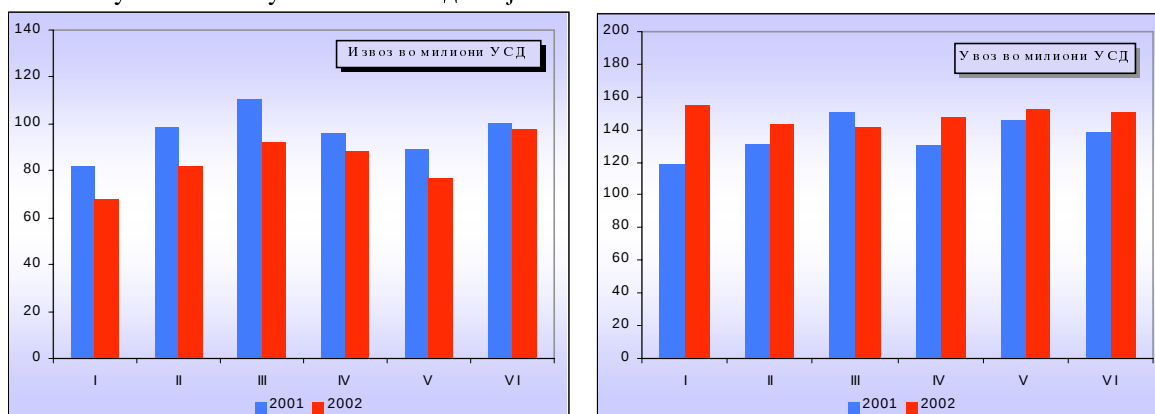
Извозот на стоки од Република Македонија во првите шест месеци од 2002 година изнесуваше 506,7 милиони САД долари, што во споредба со истиот период од претходната година претставува намалување од 12,2%. Намалување на извозот беше регистрирано во сите месеци од првото полугодие на 2002 година, споредено со соодветните месеци од минатата година. Ова укажува на бавното заживување на извозот по стабилизирањето на политичката и економската состојба во државата.

Анализирано според категории на производи, во првата половина од 2002 година, во однос на истиот период од 2001 година, најголемо намалување е евидентирано кај производите од железо и челик (за 23,3%) и облека и текстил (за 8,6%), кои имаат највисоко учество во вкупниот извоз на Република Македонија (15,5% и 30,0%, соодветно). Притоа, структурно, по одделни производи, најголемо учество во извозот на Република Македонија во првата половина од 2002 година имаат женските блузи и кошули (6,7%), по што следуваат валаните производи (6,4%) и машките кошули од памук (5,4%).

²⁰ Претходни податоци од Заводот за статистика на Република Македонија

Графикон 23

Извоз и увоз на Република Македонија

Во првата половина од 2002 година, увозот на Република Македонија изнесуваше 893,1 милион САД долари, што претставува пораст од 9,3% во однос на истиот период од претходната година. Тоа укажува на фактот дека увозот реагира побрзо во однос на извозот на стабилизираниот политичка и економска состојба. Ваквиот пораст на увозот е детерминиран од зголемената домашна побарувачка по стабилизацијата, како и увозната зависност на домашното производство. Притоа, регистрираниот пораст на увозот се релативизира доколку се има предвид ниската споредбена основа од минатата година, условена од безбедносната криза во државата.

Набљудувано по категории на производи, во периодот јануари - јуни 2002 година увозот е намален кај повеќе категории на производи, но истовремено се забележува значително зголемување на увозот на инвестиционите стоки и полупроизводи (за 25,1%) и стоките за широка потрошувачка (за 15,2%), кои имаат најголемо учество во вкупниот увоз на Република Македонија (48,4% и 18,1%, соодветно). Анализирано по производи одделно, најинтензивно зголемување е регистрирано кај увозот на железо и челик за доработка (за 63,9% во однос на истиот период од претходната година), кој поради маргинално учество (1,1%) има незначително влијание врз вкупниот увоз. Од структурен аспект, најголемо учество во увозот има нафтата (5,1% од вкупниот увоз) и моторните возила за превоз на лица (4,9% од вкупниот увоз, што споредено со истиот период од претходната година е зголемено учество за 2,9 процентни поени, што главно се должи на зголемувањето на горната граница на староста на увезени моторни возила од странство).

Табела 17

Надворешно-трговска размена на Република Македонија
во периодот I-VI 2002 година

	I-VI 2002	Промена во однос на I-VI 2001	
	(милиони САД долари)	(милиони САД долари)	(%)
Вкупна размена	1,399.8	5.6	0.4
Извоз	506.7	-70.4	-12.2
Увоз	893.1	76.0	9.3
Салдо (извоз-увоз)	-386.4	-146.4	61.0

Извор: Завод за статистика на Република Македонија

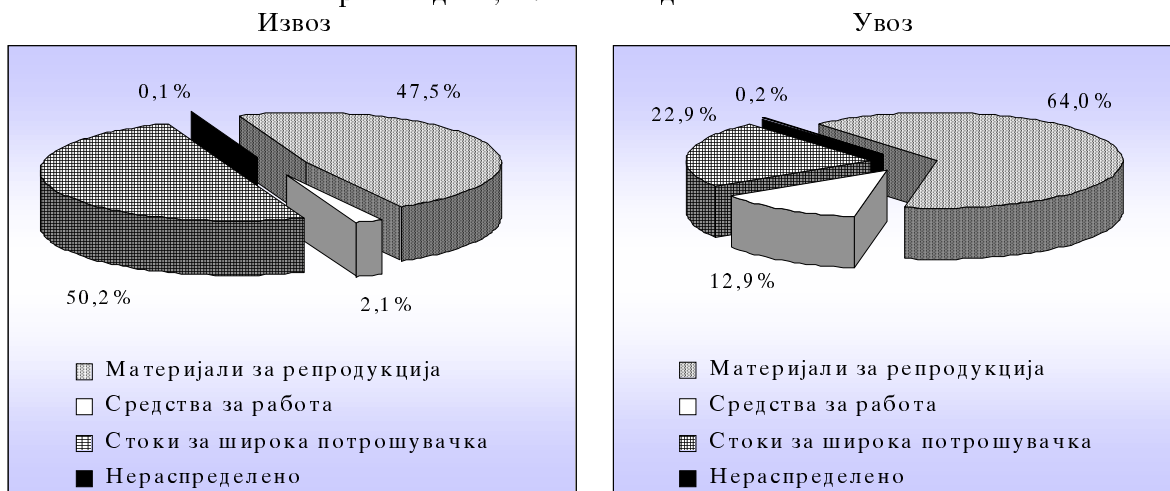
Ваквите движења на зголемување на увозот, при истовремено намалување на извозот, во периодот јануари-јуни 2002 година резултираа со зголемување на дефицитот во надворешно-трговската размена на Република Македонија за 61,0% во

однос на истиот период од претходната година, со што тој достигна 386,4 милиони САД долари.

Анализирано според економската намена на производите, стоконата размена со странство во првата половина од 2002 година, се карактеризира со зголемување на учеството на производите со повисок степен на обработка. Ваквите промени се од позитивен карактер на страната на извозот, каде стоките за широка потрошувачка го зголемија своето учество за 1,7 процентни поени, а материјалите за репродукција го намалија учеството за 1,3 процентни поени. Притоа, учеството на стоките за широка потрошувачка и материјалите за репродукција во вкупниот извоз изнесува 50,2% и 47,5%, соодветно. На страната на увозот, овие промени се поизразени, односно учеството на материјалите за репродукција е намалено за 4,6 процентни поени (укажувајќи на депресираната економска активност), при истовремен пораст на учеството на стоки за широка потрошувачка за 3,2 процентни поени. Така, во јануари-јуни 2002 година, учеството на материјалите за репродукција се сведе на 64,0%, додека учеството на стоките за широка потрошувачка достигна 22,9% од вкупниот увоз.

Графикон 24

Стоконна размена на Република Македонија според економската намена на производите, I-VI 2002 година

Според групации на земји, во првата половина од 2002 година, најголемо учество во надворешно-трговската размена на Република Македонија имаат развиените земји со 63,7% и 54,6% во вкупниот извоз и увоз, соодветно. Ова главно се должи на доминантната улога на Европската Унија со учество од 53,0% и 44,7% во македонскиот извоз и увоз, соодветно. Притоа, во согласност со ориентацијата на Република Македонија за интеграција во Европската унија, трговијата со оваа групација на земји е интензивирана, зголемувајќи го учеството за 5,9 и 4,3 процентни поени кај извозот и увозот, соодветно. Од друга страна, трговијата со Републиките од поранешна СФРЈ во првата половина од 2002 година бележи намалување од 2,8 и 1,2 процентни поени на страната на извозот и увозот, соодветно.

Табела 18

Надворешно-трговска размена на Република Македонија според економски групации на земји во периодот I-VI 2002 година
(по тековен курс)

	Извоз			Увоз			Структура	
	(мл. САД долари)		индекс	(мл. САД долари)		индекс	извоз	увоз
	I-VI 2001	I-VI 2002	$\frac{I-VI 2002}{I-VI 2001}$	I-VI 2001	I-VI 2002	$\frac{I-VI 2002}{I-VI 2001}$	(%)	(%)
ВКУПНО	576,9	506,7	87,8	817,0	893,1	109,3	100,0	100,0
Развиени земји	357,5	322,6	90,2	406,7	487,5	119,9	63,7	54,6
ЕУ	275,3	268,3	97,5	327,7	399,0	121,7	53,0	44,7
ЕФТА	24,3	14,1	57,8	13,3	11,0	82,6	2,8	1,2
Други развиени земји	57,8	40,2	69,6	65,7	77,6	118,2	7,9	8,7
Земји на Цент.и Ист. Европа	26,8	24,8	92,4	207,7	187,2	90,1	4,9	21,0
Неразвиени земји	1,0	1,1	117,5	1,1	1,9	182,1	0,2	0,2
Земји во развој	4,9	8,7	174,8	43,7	53,4	122,1	1,7	6,0
Републики од поранешна СФРЈ	186,5	149,5	80,1	157,8	163,1	103,3	29,5	18,3
Останати земји	0,2	0,1	69,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Извор: Завод за статистика на Република Македонија

Анализирано во однос на одделни земји, во првата половина од 2002 година, структурата на стоковната размена на Република Македонија со странство не забележа позначајни промени, односно доминантни трговски партнери остануваат Германија, Србија и Црна Гора и Грција со учество во вкупната размена на Република Македонија од 17,1%, 13,3% и 11,3%, соодветно. Притоа, споредено со истиот период од 2001 година, Германија не бележи значајни промени, додека Србија и Црна Гора го намалија учеството за 1,9 процентни поени, а Грција го зголеми учеството за 2,3 процентни поени. Тоа кореспондира со намалената размена со Србија и Црна Гора (за 11,7%) и зголемената размена со Грција (за 27,4%) во однос на истиот период од претходната година. Притоа, извозот кон Србија и Црна Гора, како еден од традиционално најголемите странски пазари за македонските производи, беше намален за 21,9%, што главно е условено од отварањето на оваа земја кон други поконкурентни пазари.

Табела 19

Десет најголеми трговски партнери на Република Македонија во периодот I-VI 2002 година
(по тековен курс)

	Обем на стоковна размена во милиони		Извоз во милиони САД		Увоз во милиони САД		Покриеност на увозот со извоз
	САД долари	Учество	долари	Учество	долари	Учество	
	I-VI 2002						
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	1,399.8	100	506.7	100	893.1	100	56.7
од тоа:							
Германија	239.3	17.1	114.6	22.6	124.7	14.0	91.9
Србија и Црна Гора	185.5	13.3	106.4	21.0	79.1	8.9	134.6
Грција	157.9	11.3	52.4	10.3	105.5	11.8	49.6
Италија	97.8	7.0	42.0	8.3	55.8	6.2	75.2
Русија	68.4	4.9	9.5	1.9	58.9	6.6	16.1
Бугарија	66.5	4.8	34.5	6.8	32.0	3.6	107.7
САД	63.9	4.6	9.5	1.9	54.4	6.1	17.5
Словенија	62.9	4.5	6.8	1.3	56.2	6.3	12.0
Хрватска	50.2	3.6	26.1	5.1	24.1	2.7	108.3
Холандија	45.2	3.2	21.6	4.3	23.6	2.6	91.5
Вкупно (10 најголеми партнери)	1,037.6	74.1	401.8	83.5	614.3	68.8	65.4

Извор: Завод за статистика на Република Македонија

Вкупната стапка на покриеност на увозот со извоз во првите шест месеци од 2002 година изнесува 56,7%, и во однос на истиот период од претходната година е значително пониска (за 14,5 процентни поени). Притоа, особено влијание има намалената стапка на покриеност во размената со позначајните трговски партнери: Германија (за 17,6 процентни поени), Србија и Црна Гора (за 49,3 процентни поени) и Грција (за 8,3 процентни поени). Тоа укажува на изгубен дел од странските пазари како последица на минатогодишната безбедносна криза, кога немаше склучени нови трговски договори, а и дел од постојните не беа обновени. Ефектот е поизразен на страната на извозот, бидејќи вообичаено потребен е определен временски период за да се најде пласман за производите, додека увозот реагира побрзо, односно со стабилизирањето на политичката и економската состојба во земјата, дојде до негово зголемување (имајќи ја предвид увозната зависност на домашното производство).

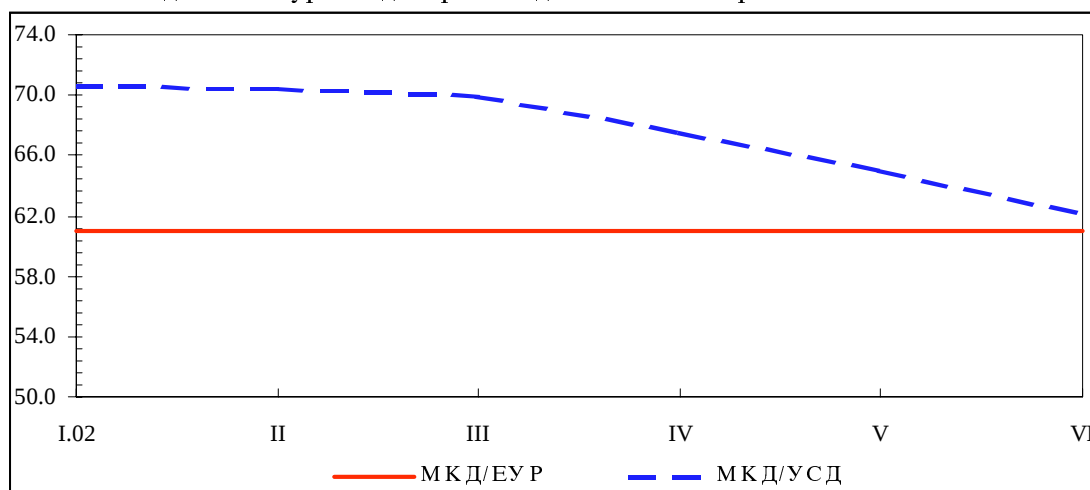
Во првата половина од 2002 година, со цел подобрување на трговската размена со странство, Република Македонија склучи неколку трговски спогодби кои се очекува да дадат позитивни ефекти во насока на намалување на трговскиот дефицит. Така, во април 2002 година беше парафиран Договор за слободна трговија помеѓу Македонија и Босна и Херцеговина, потоа во мај истата година Македонија склучи Договор за слободна трговија со земјите членки на ЕФТА, со кои се укинаа царините за македонските индустриски производи кои се извезуваат во овие земји. Во јуни 2002 година, беа превземени поинтензивни активности во регулирањето на надворешно-трговските односи на Република Македонија. Така, во почетокот на јуни беше потпишан протокол за измени во Договорот за слободна трговија со Словенија, со цел да се намали големиот трговски дефицит на македонската страна. Во текот на истиот месец, Македонија и Хрватска го потпишаа Анексот на договорот за слободна трговија, со цел дополнителна либерализација на трговијата со земјоделски и прехранбени производи (кои традиционално се извезуваат од Македонија во Хрватска). Од особено значење за унапредување на трговските односи на Република Македонија со странство претставува потпишаната Спогодба за извоз на пијалоци во Европска Унија, со која Македонија ќе може да пласира вино и други алкохолни пијалоци на пазарите во земјите од ЕУ под повластени услови. Ваквите извозни квоти се од големо значење за стабилизацијата на македонското стопанство, имајќи предвид дека ЕУ претставува најзначаен трговски партнер на Република Македонија и ориентацијата на Република Македонија за идна интеграција кон овој пазар.

3.3. Девизен курс на денарот

На 01.01.2002 година беа пуштени во оптек првите евро банкноти и за прв пат валутата на земјите членки на Европската монетарна унија профункционира во нејзината физичка форма што истовремено значеше укинување на дотогашните национални валути на овие земји. Со повлекувањето на германската марка и воведувањето на еврото, НБРМ премина кон таргетирање на девизниот курс на денарот во однос на еврото (претходно во однос на германската марка). Имајќи предвид дека постоеше фиксен и неотповиклив паритет од 1.95583 германски марки за едно евро, почетното ниво на девизниот курс на денарот во однос на еврото на 01.01.2002 година беше утврдено на 60,95 денари за едно евро. Во првата половина на 2002 година, на девизниот пазар, курсот на денарот во однос на еврото се задржа на стабилно ниво и на 30.06.2002 година изнесуваше 60,97 денари за едно евро.

Графикон 25

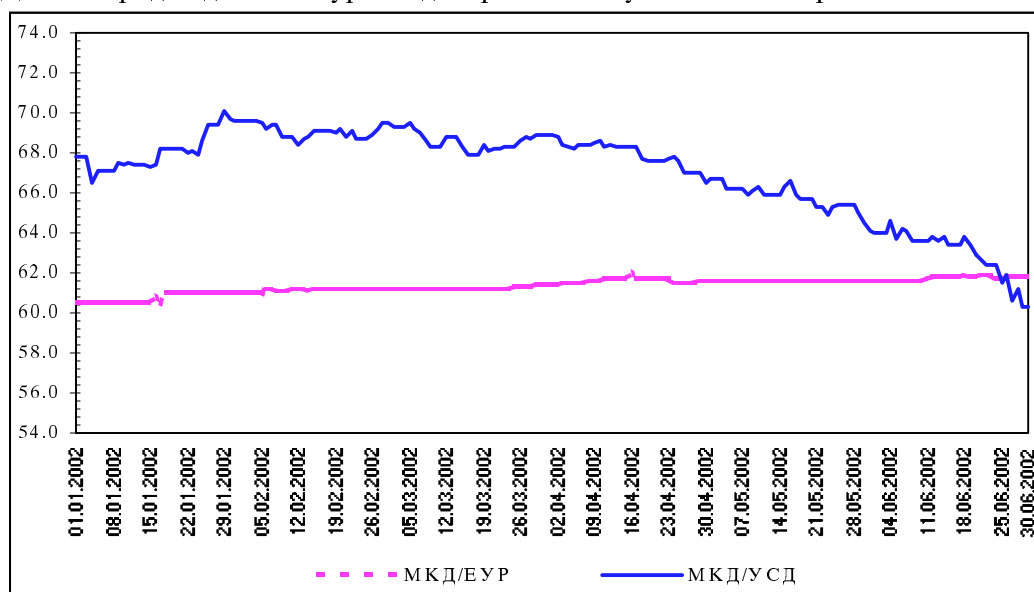
Номинален девизен курс на денарот на девизниот пазар

На менувачкиот пазар, започнувајќи од јануари 2002 година, кога за прв пат се тргуваше со еврото во материјализиран облик, па се до 30.06.2002 година беше регистрирана континуирана депресијација на денарот во однос на еврото. Динамички анализирано, почнувајќи од крајот на јануари, по позиционирањето на курсот на денарот во однос на еврото на 61,0 денар за едно евро, неговото ниво континуирано се зголемуваше и на 30.04.2002 година достигна 61,6 денари за едно евро, што во однос на 31.01.2002 година претставуваше депресијација на денарот од 1,0%. Ваквото движење на девизниот курс на денарот беше одраз на релативно брзото прифаќање на новата валута од страна на домашните економски субјекти (до февруари траеше и замената на германските марки), што доведе до континуирано високо ниво на евро-побарувачка на менувачкиот пазар. Во мај дојде до смирување на побарувачката и курсот на денарот во однос на еврото се задржа на истото ниво, односно 61,6 денари за едно евро. Евро-побарувачката беше повторно интензивирана во јуни 2002 година, кога поради лошите перформанси на американскиот долар на светските девизни берзи, домашните субјекти покажаа интерес за конверзија на доларите за новата конкурентна валута- еврото. Следствено, во јуни 2002 година, на менувачкиот пазар, нивото на девизниот курс на денарот во однос на еврото повторно се зголеми и на 30.06.2002 година достигна највисока вредност од почетокот на годината која изнесуваше 61,8 денари за едно евро. Така, на крајот на првото полугодие од 2002 година во однос на 01.01.2002 година, девизниот курс на денарот депресираше за 1,3%.

Графикон 26

Дневен среден девизен курс на денарот на менувачкиот пазар

Согласно прифатената монетарна стратегија на НБРМ за таргетирање на номиналниот девизен курс на денарот во однос на еврото, девизниот курс на денарот во однос на другите светски валути, се формира врз основа на нивните интервалутарни соодноси со еврото на светските девизни берзи. Во првото полугодие на 2002 година, беа регистрирани депресијативни движења на американскиот долар во однос на еврото (условени од неочекувано високиот трговски дефицит на САД, како и од финансиската криза условена од пропаѓањето на неколку големи компании). Тоа воедно значеше и континуирана апресијација на денарот во однос на американскиот долар на девизниот пазар. Имено, од јануари 2002 година, според официјалните паритети на Европската централна банка, вредноста на американскиот долар во однос на еврото постојано се намалуваше (од 1,16 евра за еден американски долар на 31.01.2002 година се сведе на 1,02 евра за еден американски долар на 30.06.2002 година). Тоа резултираше со апресијација на денарот во однос на американскиот долар од 12,0% (јуни во однос на 31.01.2002 година), односно на 30.06.2002 година се разменуваа 62,06 денари за еден американски долар. На менувачкиот пазар овие движења беа уште поизразени. Имено, во периодот јануари - јуни 2002 година, американскиот долар континуирано ја губеше атрактивноста кај домашните субјекти, што доведе до намалена побарувачка за американски долари и на 25.06.2002 година за прв пат од воведувањето на еврото на домашниот менувачки пазар цените на американскиот долар и еврото се изедначија. Депресијацијата на американскиот долар во однос на еврото продолжи до крајот на јуни. На 30.06.2002 година се разменуваа 60,28 денари за еден американски долар, што во однос на крајот на претходната година претставува апресијација на денарот од 11,6%.

Реалниот ефективен девизен курс претставува општо прифатен индикатор кој ја мери промената на надворешната куповна моќ на домашната валута во текот на одреден временски период, а со тоа и ценовната конкурентност на националната економија. Во првото полугодие од 2002 година²¹, во однос на крајот на 2001 година, реалниот ефективен девизен курс на денарот²² пресметан според двата критериуми, односно според индексот на движење на цените на производителите на индустриски производи и според индексот на цените на мало, апресијаше за 0,2% и 0,6%,

²¹ За јуни 2002 година користени се претходни податоци.

²² Пресметка на НБРМ.

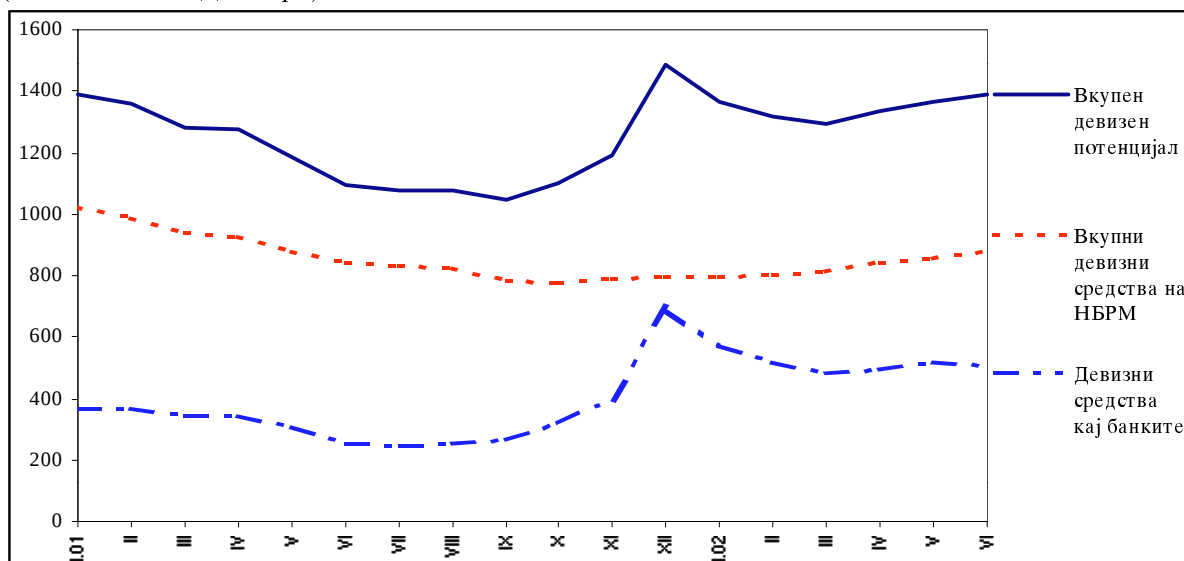
соодветно. Ап्रेसијацијата се должи на повисокиот пораст на номиналниот ефективен девизен курс (влошена конкурентност), која кај првиот показател е коригирана од подобрата ценовна конкурентност остварена кај цените на производителите на индустриски производи (за 0,4 процентни поени).

3.4. Девизни резерви на Република Македонија

Вкупниот девизен потенцијал²³ на Република Македонија на крајот на првото полугодие од 2002 година, изнесуваше 1.399,5 милиони САД долари и во однос на 31.12.2001 година се намали за 86,2 милиони САД долари, или за 5,8%. Структурно, падот е детерминиран од намалувањето на девизните средства кај банките, што се должи на високата споредбена основа од крајот на претходната година (кога во пресрет на еврото населението масовно ги депонираше своите заштеди во банките), односно на повлекувањето на дел од депонираните девизни депозити кај депозитните банки по воведувањето на еврото. Динамички анализирано, вкупниот девизен потенцијал во најголема мерка се намали во јануари 2002 година (за 121,6 милиони САД долари), кога беше регистрирано значајно повлекување на депонираните девизни депозити кај банките, додека во вториот квартал од годината, девизните депозити кај банките имаа растечки тренд, што воедно укажува и на зголемената доверба на економските субјекти во македонскиот банкарски систем.

Графикон 27

Движење на девизниот потенцијал на Република Македонија
(во милиони САД долари)

Вкупните девизни средства на НБРМ во периодот јануари - јуни 2002 година во однос на крајот на 2001 година се зголемија за 91,0 милион САД долари и на крајот на јуни 2002 година достигнаа 887,6 милиони САД долари. Бруто девизните резерви на НБРМ се зголемија за 90,2 милиони САД долари и на 30.06.2002 година достигнаа 865,4 милиони САД долари. Во правец на зголемување на бруто девизните резерви на НБРМ делуваа одобрените странски средства и донации, нето-приливот остварен од интервалутарните односи, како и каматата на девизните депозити. Динамички анализирано, во периодот февруари - јуни 2002 година, бруто девизните резерви се зголемуваа со забрзана динамика. Единствен пад на бруто девизните резерви беше

²³ Вкупните девизни средства на НБРМ и девизните средства кај депозитните банки.

регистриран во јануари 2002 година и тоа главно заради високата отплата на странски кредити, како и повисокиот нето-одлив врз основа на интервалутарните односи кои го надминаа високиот нето-прилив врз основа на откупени девизни средства и остварени камати на депонираните девизни депозити во странски банки.

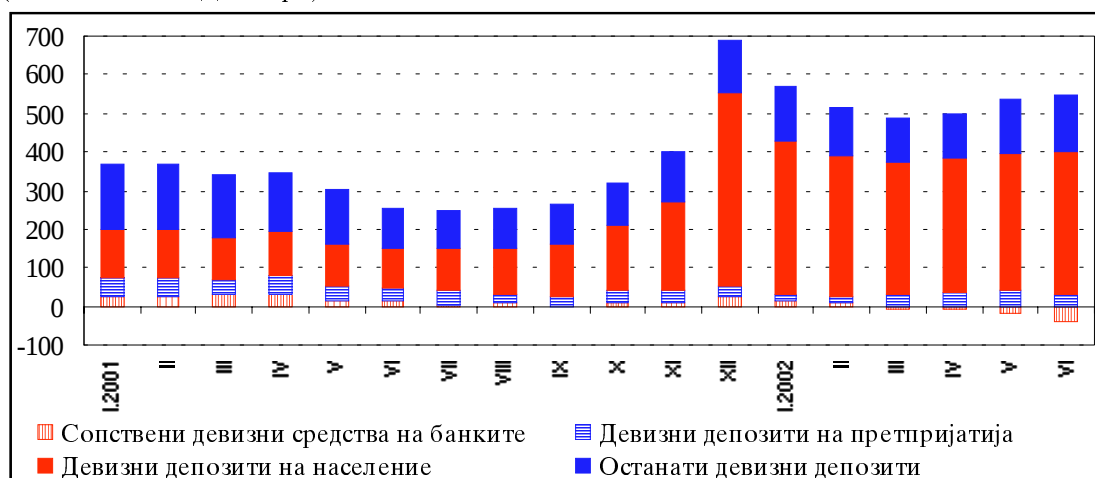
Анализирано по структурни компоненти, во првото полугодие од 2002 година, најголем нето-прилив на девизни средства беше остварен од интервалутарни односи, односно врз оваа основа бруто девизните резерви се зголемија за 82,2 милиони САД долари. Остварениот нето-девизен прилив врз основа на добиени странски кредити и донации во првото полугодие од 2002 година изнесуваше 17,7 милиони САД долари и исто така делуваше во насока на зголемување на бруто девизните резерви на НБРМ. Имено, во текот на овој период и покрај редовното сервисирање на долгот кон странските кредитори и ММФ (одлив во износ од 46,1 милиони САД долари), беа регистрирани значајни приливи на средства врз основа на одобрени кредити (Кредитот за структурно прилагодување од Европската Унија, Кредитот за итно заживување од Меѓународното здружение за развој - IDA, како и одобрениот кредит од Европската Комисија) и донации од повеќе донатори, во вкупен износ од 63,8 милиони САД долари. Во ист правец делуваше и наплатената камата на депонирани девизни средства во странство која во првото полугодие од 2002 година изнесуваше 8,9 милиони САД долари, како и златото во износ од 0,7 милиони САД долари. Од друга страна, покрај отплатата на долгот, одлив на средства беше регистриран врз основа на реализираната нето-продажба на девизни средства на деловните банки (10,5 милиони САД долари) и намалувањето на државните депозити (8,9 милиони САД долари на нето основа).

Обврските на Република Македонија кон Меѓународниот монетарен фонд (ММФ) на крајот на јуни 2002 година во однос на крајот на 2001 година се зголемија за 1,1 милион САД долари и достигнаа 71,9 милиони САД долари, што во целост се должи на намалувањето на вредноста на американскиот долар во однос на специјалните права на влечење²⁴. Притоа, нето девизните резерви на Народна банка на Република Македонија (пресметани како разлика меѓу бруто девизните резерви и обврските спрема ММФ и други обврски²⁵), достигнаа 793,5 милиони САД долари, што е за 89,1 милиони САД долари повеќе од нивото на крајот од 2001 година. Главните детерминанти на регистрираниот пораст беа зголемувањето на бруто девизните резерви на НБРМ, при редовно сервисирање на обврските (отплатата на долгот кон ММФ) во првото полугодие од 2002 година изнесуваше 3,1 милиони САД долари), како и несклучување на нови аранжмани.

²⁴ Порастот на обврските на Република Македонија кон ММФ се должи на доларското изразување на долгот кон оваа меѓународна финансиска институција. Имено, вредноста на СПВ (специјални права на влечење) во однос на доларот се зголеми од 1,2567 УСД/СПВ на 31.12.2001 година на 1,3243 УСД/СПВ на 30.06.2002 година, што во услови на редовно сервисирање на долгот и несклучување на нов аранжман со оваа институција е единствената причина за зголемениот износ на долгот.

²⁵ Во категоријата други обврски, од Август 2000 година влегуваат обврските кон Банката за меѓународни пресметувања- BIS. Овие обврски беа целосно подмирани во февруари 2001 година.

Графикон 28
Структура на девизните средства кај банките
(во милиони САД долари)

Наспроти зголемувањето на девизните резерви на Народна банка на Република Македонија, вкупните девизни средства кај банките овластени за работа со странство во првото полугодие од 2002 година во однос на 31.12.2001 година, се намалија за 177,2 милиони САД долари, со што се сведоа на ниво од 511,9 милиони долари. Регистрираниот пад е последица на намалувањето на двете нивни компоненти: сопствените девизни средства на банките и девизните депозити на економските субјекти кај банките. Имено, во текот на целото прво полугодие од 2002 година, банките имаа поголеми девизни обврски кои предизвикаа континуирано намалување на сопствените девизни средства, кое на крајот на јуни достигна 63,9 милиони САД долари. Од друга страна, високата споредбена основа од декември 2001 година кога беше регистриран најголем прилив на девизни средства од населението од монетарното осамостојување, како и повлекувањето на депозитите од страна на економските субјекти, по воведувањето на еврото, беа главните фактори кои доведоа до намалување на девизните депозити на економските субјекти кај банките. Следствено, на 30.06.2002 година тие изнесуваа 548,3 милиони САД долари и во однос на 31.12.2001 година се намалија за 113,3 милиони САД долари.

И покрај тоа што најголемиот дел од падот на девизните депозити на економските субјекти кај банките се должи на намалувањето на девизните депозити на населението (јуни во однос на крајот на претходната година за 122,0 милиони САД долари), сепак динамичката анализа укажува на позитивни движења во банкарскиот сектор. Имено, по масовното повлекување на депозитите во првиот квартал од 2002 година (кога беа повлечени средства во износ од 155,8 милиони САД долари), во вториот квартал од годината, девизните депозити на населението повторно се зголемија и бележеа континуиран месечен пораст, односно 1,1%, 3,4% и 5,1% во април, мај и јуни, соодветно. Овие движења укажуваат на зајакнатата доверба на штедачите во банкарскиот систем поттикната од најновите промени во доменот на осигурувањето на депозитите, како и од континуираниот процес на реформирање и модернизирање на банкарскиот систем. Истовремено, позитивни движења беа регистрирани и кај девизните депозити на претпријатијата кои по иницијалниот пад во јануари и февруари 2002 година, во периодот март-мај 2002 година бележеа постојан месечен раст. Во јуни, зголемената економска активност, како и неколку месечното високо ниво на увозот резултираа со девизни одливи согласно исплатите врз база на инструменти на надворешниот платен промет, што предизвика месечен пад на овие депозити од 10,2 милиони САД долари. Сепак, и покрај јунското намалување, на

30.06.2002 година во однос на крајот на 2001 година депозитите на претпријатијата се зголемија за 3,1 милиони САД долари и достигнаа 29,9 милиони САД долари.

3.5. Надворешен долг

3.5.1. Состојба на надворешниот долг на Република Македонија и остварени движења во првата половина од 2002 година

На крајот на првото полугодие од 2002 година, вкупниот надворешен долг²⁶ на Република Македонија врз основа на користени краткорочни, среднорочни и долгорочни кредити од странски мултилатерални, билатерални и приватни кредитори изнесуваше 1.555,2 милиони САД долари. Притоа, во однос на крајот на 2001 година, тој е зголемен за 85,8 милиони САД долари, или за 5,8%, што во услови на повисока отплата во однос на повлечени средства од странство се должи на остварените курсни разлики. Имено, во периодот јануари-јуни 2002 година, вредноста на американскиот долар во однос на останатите валути на светските девизни берзи континуирано се намалуваше, што директно се рефлектираше врз доларското искажување на надворешниот долг на Република Македонија (во валутната структура на надворешниот долг другите валути учествуваат со над 50%). Од структурен аспект не се регистрирани позначајни промени, односно 98,1% од вкупниот долг се однесуваат на главнина, додека преостанатите 1,9% на камата. Од аспект на рочноста, 95,9% се однесуваат на среднорочен и долгорочен долг со рок на доспевање над една година, а 4,1% на краткорочен долг со рок на доспевање до една година.

Табела 20

Состојба и движења на надворешниот долг на Република Македонија во период јануари-јуни 2002 година

	Состојба на 30.06.2002		Структура	Промени во однос на 31.12.2001
	(во милиони УСД)	(во %)	(во %)	(во %)
Среднорочни и долгорочни заеми и кредити	1.491,2	100,0	95,9	5,1
Главнина	1.462,7	98,1		
Камата	28,4	1,9		
Краткорочни кредити	64,0	100,0	4,1	25,9
Главнина	63,6	99,4		
Камата	0,4	0,6		
Вкупен долг	1.555,2		100,0	5,8

На крајот на јуни 2002 година, краткорочниот долг на Република Македонија (кој го опфаќа долгот на приватните банки, трговските друштва и јавните претпријатија, со рок на доспевање до една година) достигна 64,0 милиони САД долари и во однос на состојбата на крајот од претходната година беше повисок за 13,2 милиони САД долари, односно за 25,9%. Од овој износ, 99,4% отпаѓаат на главнина, а остатокот на камата. Притоа, во првото полугодие од 2002 година, врз основа на краткорочни кредити беа повлечени средства во износ од 34,3 милиони САД долари, од кои 57,6% беа средства користени од приватните банки. Во периодот јануари-јуни 2002 година, вкупниот износ на платени краткорочни обврски достигна 25,7 милиони

²⁶ Претходни податоци на НБРМ.

САД долари, а најголемиот дел од овие средства (59,4%) беа отплатени од страна на приватните трговски друштва.

Табела 21

Повлечени средства и платени обврски по кредитори во периодот 01.01.2002-30.06.2002

	(во милиони САД долари)	
	Повлечени средства	Платени обврски
СРЕДНОРОЧНИ И ДОЛГОРОЧНИ КРЕДИТИ И ЗАЕМИ	71,1	103,4
ОФИЦИЈАЛНИ КРЕДИТОРИ	41,2	62,3
МУЛТИЛАТЕРАЛНИ КРЕДИТОРИ	38,1	37,0
IMF	-	3,2
IBRD	4,4	5,8
IDA	16,4	1,0
IFC	-	8,9
EBRD	0,4	10,9
EIB	-	3,2
Совет на EDB	6,5	0,6
EUROFIMA	-	2,1
EU	10,3	0,9
IFAD	-	-
Европска Агенција за реконструкција	-	0,4
БИЛАТЕРАЛНИ КРЕДИТОРИ	3,1	25,3
Париски клуб (репрограм 1995)	-	16,6
Непрограмиран долг	-	0,7
Париски клуб (репрограм 2000)	-	3,6
Новозаклучени кредити	-	4,4
ПРИВАТНИ КРЕДИТОРИ	29,9	41,2
Лондонски клуб	-	10,2
Останати приватни кредитори	29,9	31,0
Банки и приватни финансиски институции	27,1	27,2
Странски претпријатија	2,8	3,8
КРАТКОРОЧНИ КРЕДИТИ	34,3	25,7
Комерцијални кредити	0,8	0,9
Финансиски кредити	32,4	24,8
Краткорочни банкарски линии	1,0	-
ВКУПНО	105,4	129,1

Надворешниот долг на Република Македонија врз основа на среднорочни и долгорочни кредити на 30.06.2002 година изнесуваше 1.491,2 милиони САД долари и во однос на 31.12.2001 година неговото ниво се зголеми за 72,6 милиони САД долари, или за 5,1%. Притоа, на обврски по главнина отпаѓаат 98,1% од вкупниот долг, а на камата останатите 1,9% од вкупниот среднорочен и долгорочен долг. Во периодот јануари-јуни 2002 година, од одобрените среднорочни и долгорочни кредити беа повлечени средства во износ од 71,1 милиони САД долари. Притоа, најголемиот дел од средствата беа повлечени од мултилатералните и приватните кредитори, 53,4% и 42,1%, соодветно. Анализирани според намената, најголем износ на средства беше

повлечен од Меѓународното здружение за развој (IDA) врз основа на Кредитот за итно заживување (12,2 милиони САД долари), за Проектот за здравство (2,1 милион САД долари) и други проекти (2,1 милион САД долари). Од Европската Унија беа повлечени средства наменети за Проектот за структурно прилагодување (10,3 милиони САД долари), по што следуваат средствата повлечени од Советот на Европска развојна банка за Проектот за изградба на социјални станovi (5,3 милиони САД долари) и за Проектот за мали и средни претпријатија (1,2 милиони САД долари).

Вкупната отплата на достасани среднорочни и долгорочни обврски во првата половина од 2002 година изнесуваше 103,4 милиони САД долари, од кои 76,3 милиони САД долари се однесуваат на главнина. Најголемиот дел (39,8%) од извршените плаќања спрема странство во текот на првото полугодие од 2002 година, односно 41,2 милиони САД долари, отпаѓа на обврските кон приватните кредитори. Потоа следат плаќањата кон мултилатералните кредитори во износ од 37,0 милиони САД долари (35,8% од вкупно отплатениот износ) и отплатените обврски кон билатералните кредитори од 25,3 милиони САД долари (24,5% од вкупно отплатениот износ).

Вкупно повлечените средства врз основа на краткорочни, среднорочни и долгорочни заеми и кредити во првите шест месеци од 2002 година изнесуваа 105,4 милиони САД долари, наспроти 77,0 милиони САД долари во истиот период од претходната година. Значајно повисокиот износ на повлечени средства во првата половина од 2002 година се должи на релативно пониската споредбена основа од 2001 година, кога зголемениот ризик предизвикан од влошената безбедносна состојба во државата детерминираше претпазливост кај странските кредитори во однос на одобрувањето на нови кредити. Истовремено, Република Македонија продолжи со редовната отплата на користените кредити и во првата половина од 2002 година беа отплатени 129,1 милиони САД долари, наспроти 127,3 милиони САД долари отплатени во истиот период од претходната година.

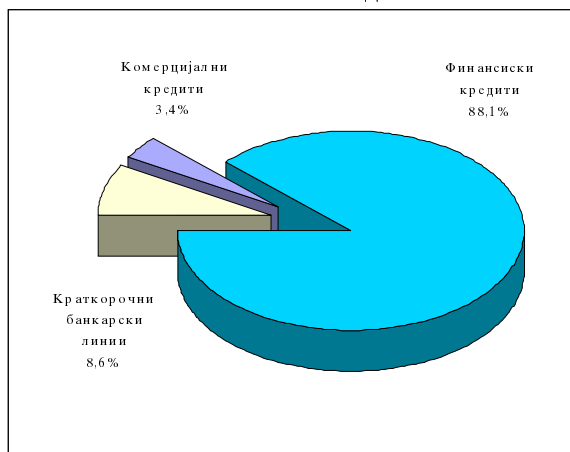
3.5.2. Структура на долгот

Анализирано структурно, на 30.06.2002 година, најголем дел, односно 88,1%, од вкупниот краткорочен долг на Република Македонија, се однесува на користени финансиски кредити. Истовремено, учеството на краткорочните банкарски линии достигна 8,6%, по што следат комерцијалните кредити со 3,4%. Притоа, споредено со 31.12.2001 година, учеството на сите видови кредити е незначително променето.

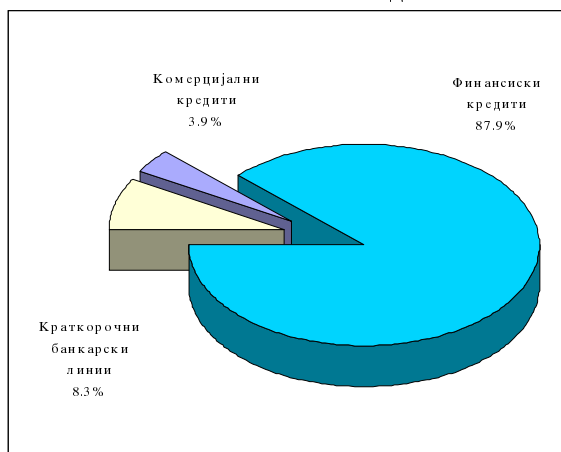
Графикон 29

Структура на краткорочниот долг по видови кредити

30.06.2002 година

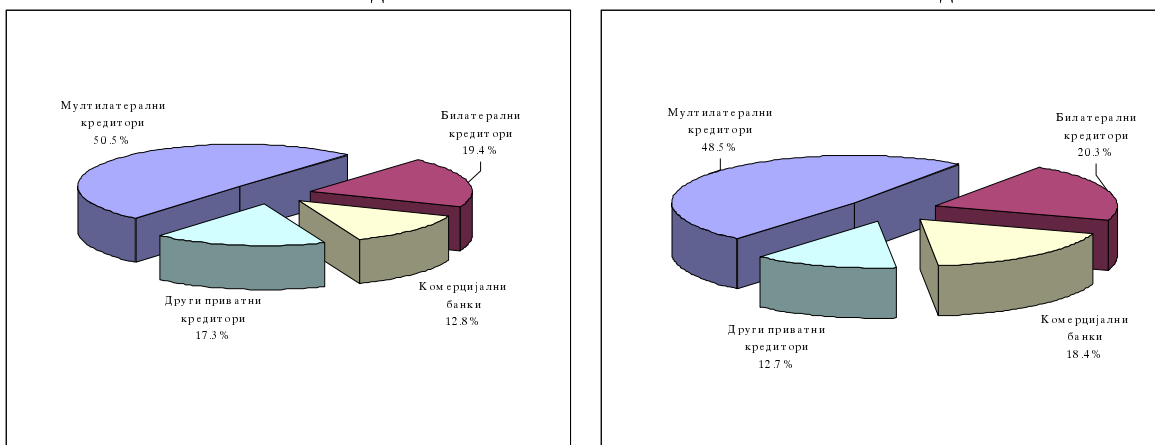
31.12.2001 година

Во структурата на среднорочниот и долгорочниот долг на Република Македонија на 30.06.2002, доминираат официјалните кредитори со 1.042,6 милиони САД долари, односно учество од 69,9% (68,8% на 31.12.2001 година). Истовремено, долгот кон приватните кредитори достигна 448,6 милиони САД долари, што претставува 30,1% од вкупниот среднорочен и долгорочен долг на Република Македонија (31,2% на 31.12.2001 година).

Графикон 30

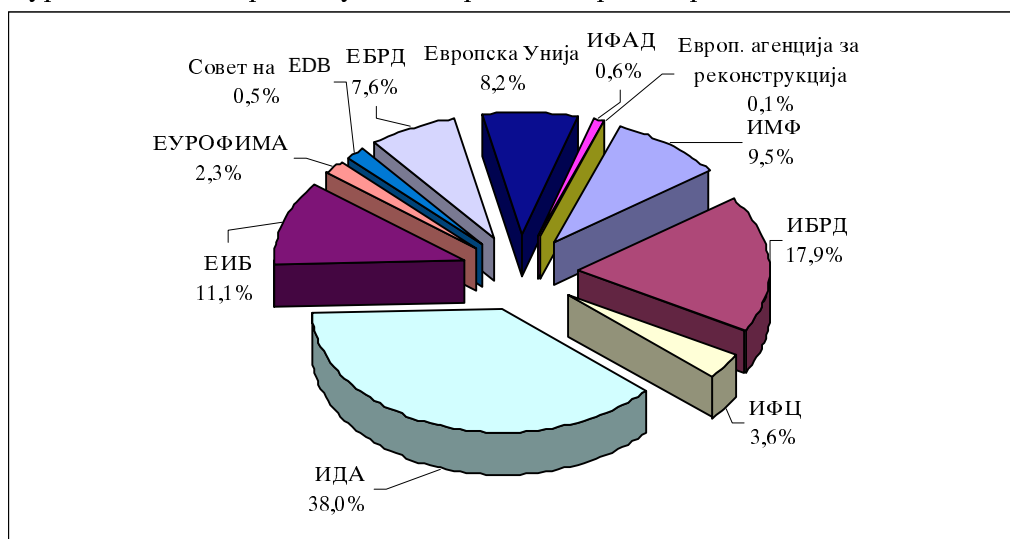
Структура на среднорочниот и долгорочниот долг по видови странски кредитори
30.06.2002 година 31.12.2002 година

Во структурата на надворешниот долг на Република Македонија кон официјалните кредитори, најголем дел од долгот, односно 50,5%, се однесува на долг кон мултилатералните кредитори. Учеството на овој долг во вкупниот надворешен долг на крајот на јуни 2002 година е повисоко за 2,0 процентни поени во споредба со крајот на 2001 година кога изнесуваше 48,5%. Од аспект на поделни кредитори, најголем кредитор на Република Македонија од групата мултилатерални кредитори е Меѓународното здружение за развој - IDA (38,0%), а потоа следуваат Меѓународната банка за обнова и развој - IBRD (17,9%) и Европската инвестициона банка - EIB (11,1%).

Графикон 31

Структура на долгот спрема мултилатералните кредитори на 30.06.2002

Долгот спрема билатералните кредитори на крајот на јуни 2002 година изнесуваше 290,0 милиони САД долари, односно 19,4% од вкупниот надворешен долг на Република Македонија, што е речиси непроменето учество во споредба со крајот на 2001 година. Во структурата на билатералниот долг доминантно учество од 76,2% има репрограмираниот долг кон Парискиот клуб, а потоа следуваат новите кредити од билатералните кредитори со учество од 20,6% и нерепрограмираниот долг со 3,2%.

Во првото полугодие на 2002 година, во рамките на приватните кредитори, 57,4% отпаѓаат на обврски спрема Лондонскиот клуб на кредитори. Од останатите обврски, 32,4%, отпаѓаат на банките и финансиските институции, а 10,2% на претпријатијата.

Анализирано по должници, 88,1% од вкупниот надворешен долг на Република Македонија, или 1.313,1 милиони САД долари се однесуваат на јавниот сектор, а 11,9%, односно 178,1 милиони САД долари на приватниот сектор. Долгот на јавниот сектор ги содржи обврските на централната државна власт (Влада на Република Македонија), НБРМ и јавните претпријатија. Во периодот јануари-јуни 2002 година долгот на Владата на Република Македонија изнесуваше 1.114,2 милиони САД долари, обврските на НБРМ изнесуваа 71,9 милиони САД долари, а обврските на јавните претпријатија 127,0 милиони САД долари. Долгот на приватниот сектор во Република Македонија ги содржи обврските на приватните претпријатија во износ од 117,7 милиони САД долари и обврските на банките во износ од 60,4 милиони САД долари.